

“Cehlimi bilmeyecek mertebe câhil değilim.”

İNSAN CİNSİNDE KADİM AYIRIM:

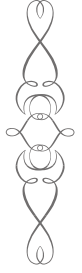
BİLEN İLE BİLMEYEN

BU BÖLÜMDE:

- **Bilenle bilmeyen bir olur mu**
- **Cehldir âdeme zindân-ı belâ**
- **Cehl-i mürekkep**
- **Cahilin hasedi**
- **Nâdân ile sohbet**
- **Taklitte olmak**
- **Kehanetle bilmek**

(Ayrıca bakınız: Anlamak; İlim, irfan)

"Hüve" O

Bilenle bilmeyen bir olur mu

44. *Cehlîmi bilmeyecek mertebe câhil değilim
Bilirim rütbe-i noksânımı kâmil değilim
Yenişehirli Avnî*

Bilgisiz olduğumu bilmeyecek kadar cahil değilim; eksiklerimin farkındayım, kâmil olduğumu söyleyemem.

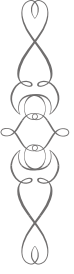
Bilgisizliğinin farkında olanın hem kendisi bir mertebeye ulaşır, hem de toplum ondan yana rahata erer. Bilmediğinin farkında olmak ve kendisini öyle kabul edebilmek bir fazilettir. Bilmediğini idrak eden kişi bilme, öğrenme bulvarının başına gelir. Kendisinin niyeti, azmi ve gayreti varsa öğrenmenin kapıları da ona açılır. Cehlinin farkında olmadığı zamanlarda gözlerine ve kulaklarına çekilen perdeler de (inşallah) açılır.

Ama bilmediğini bilmeyenin ne kendisi rahat eder, ne de etrafındakilere huzur verir. Böylelerine cehl-i mürekkep denir. Yani bilmeyen, ama bilmediğinin farkında olmayan insanlar.

45. *Cihân-ârâ cihân içindedir ârâyı bilmezler
O mâhîler ki deryâ içredir deryâyı bilmezler
Hayâlî Bey*

Cihanı (yaratıp) süsleyen Allah, (ayetleriyle) cihanın içindedir, O'nu aramayı bilmezler; o balıklar ki, denizdedirler, (ama) denizi bilmezler. (Beyit hakkında daha fazla bilgi için lütfen, "Ünlü Beyitler" bölümünde, 971 no'lu beyite bakınız.)

46. *Cehldir mahz-ı adem ilm ü vücûd
Hiç berâber mi olur bûd ne-bûd
Nâbî*

Câhillik yokluktur, ilim ise varlık; hiç varlık ile yokluk bir olabilir mi?

Ayet: "Hiç bilenle bilmeyen bir olur mu?" (Zümer Sûresi: 9)

47. *Cehle Hak mevt dedi ilme hayât
Olma hem-hâl-i gürûh-ı emvât
Nâbî*

Allah, cahilliğe "ölüm" dedi, ilme ise "hayat"; (cahilliği seçip) ölümlerle aynı halde olma.

Kelâm-ı Kadim (Kur'an-ı Kerim), "Bilenle bilmeyen bir olur mu" diyor. Bilge şair de, dört yüzyıl önce "ilme" "varlık" ve "hayat"; "cehalete" de "yokluk" ve "ölüm" isimlerini yakıştırıyor. Demek ki, bilmekten hayat doğar, cahillik ise yıkım sebebidir.

48. *Kamu bilir seni lakin kamu senden bî-haber
Anın için şerh edemez vasfını nutk u makâl
Ahmedi*

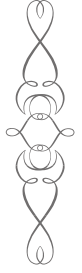
Herkes seni bildiğini söyler (ama gerçekte) senden habersizdirler; onun için de (onların) hiçbir söz ve lakırdıları seni açıklayamaz.

49. *Sorarsan meclisin keyfiyetin bir bilenden sor
Hayâlî*

Bir meclis (veya mecliste konuşulan bir mevzu) yahut bir topluluk hakkında (doğru) bilgi almak istersen, bir bilenden sor. (Zira herkes her şeyi bilir değil, her bilen doğruyu söyler değildir.)

50. *Tahsil cehaleti alır
Eşekliği bâki kalır
Lâedri*

Eğitim, öğretim insana bilgi kazandırır ama kabalık ve anlayışsızlığı gidermez. *(Bu beyit hakkında; Ünlü Beyitler bölümünde, ilk mısraya göre alfabetik sırada, açıklama bulunmaktadır.)*

51. *Tahsil-i kemalat, kem âlât ile olmaz*
Nâbî

Yanlış araçlar ve metotlarla olgunluk eğitimi olmaz. Câhilden eğitim alarak (ona uyularak, onun yaptıkları yapılarak) olgun olana erişilmez. Yanlış yoldan gidilerek iyi olan bulunamaz.

52. *Aşkına düşen âşıklar,*
İçer ağıyu nûş ider;
Topuğa çıkmayan sular,
Deniz ile savaş ider.
Yûnus Emre

Açıklama: Yunus bu kıt'ayı eskiden "Medrese kaçkını meyhane düşkünü" denen, az bir bilgiyle olgun kişilere kendini âlim gibi göstermeye çalışan, ahlâken kötü kimselerin yaptıklarını tasvir etmek için söylemiştir.

Cehldir âdeme zindân-ı belâ

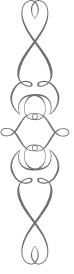
53. *Âlemde ki kâmil çeke gam zevk ede câhil*
Rûhi-i Bağdâdî

Bu öyle bir âlemdir ki, kâmil insan gam çeker, câhil ise zevk alır, eğlenir. Dünyada gam ve kederde mü'minle kâmil insanın durumu benzerdir. Onlara dünyada rahat yüzü yoktur.

54. *Cahilin fahrı cem'-i mâl iledir*
Ârifin izzeti kemâl iledir
Abdulkadir Hamidî

Cahilin övünmesi (övünerek kendisine itibar araması) malı sayesinde; bilen (ve bildiğini yaşayan) ise olgunluğu ile şeref ve itibar kazanır.

55. *Cehldir âdeme zindân-ı belâ
Ki düşenler göremez rûy-i rehâ
Nâbî*

Câhillik belalar getiren bir zindandır; oraya düşenler kurtuluş yüzü göremezler.

56. *Cehlin ol mertebesi sehl olmaz
Kisbsiz ta bu kadar cehl olmaz
Lâedri*

Cehaletin bu kadarı kolay kazanılmaz; (cehalet kazanayım diye) gayret göstermeden bu kadar cehalet elde edilemez.

Bu kadar cehalet ancak eğitimle elde edilebilir. Bu beyit eğitim görmüş olup, cehalet gösterenler için söylenir. Beyit, okumışluktan kazandıkları bilgi ve becerilerini cehaletlerine ekleyerek onu güçlendiren, inandırıcı kılanlara iyi bir örnektir.

57. *Fuzûlî âlem-i kayd içresin dem urma aşkundan
Kemâl-i cehl ile da'vâ-yı irfân eylemek olmaz
Fuzûlî*

Ey Fuzûlî, bağılıklar âleminde kalmışsın, aşkından söz etme hiç; bu derece cehaletle irfan sahibiyim diye iddiada bulunulmaz.

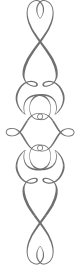
58. *Zulmet-i cehl içre teşne zâyi itme kendüni
Sun'ullâh-ı Gaybî*

Ömrünü, cehalet denen zulme susamışlık içinde geçirip kendine yazık etme.

Cehl-i mürekkep

59. *Zülfünle hatın ilm-i vefa bahsin eder hep
Biri kara cahil birisi cehl-i mürekkep
Enveri*

Saçların ve yanağındaki ayva tüyleri, sözünde durman konusunda sürekli konuşurlar. Oysa bu konuda biri kara cahildir, diğeri de (cahil olduğu kadar) bilgisizliğinin de farkında değildir. (Çünkü onların ikisinin de senin sözünde durman konusunda bir fikirleri de, etkileri de yoktur)

Açıklama: Cehl-i mürekkep: Bilmediğini de bilmemek. Suyun katı, sıvı ve gaz halleri gibi, insan bilgisinin de altı hali vardır. Bunlardan en düşük derecede olanı “cehl-i mürekkep”tir. Cehl-i mürekkep, “bilme”nin, “bilgi sahibi olma”nın değil, bilgisizlik (cehalet) tarafında yer alır ve onun da en düşük basamağıdır. Cehl-i mürekkep, sadece bilmemek değil, bilmediğini de bilmemektir. “Katmerli bilgisizlik” de denen “cehl-i mürekkep,” eğer kişinin hayatında yaygın hale gelmişse, bu durum, “karanlık içinde yaşama” halini alır.

Yanılmamızda çok zaman bu katmerli bilgisizlik durumu vardır. Mesela, “Fatih, İstanbul’u 1553’te aldı!” dediğimizde cehl-i mürekkep durumu doğmaktadır. Ancak, bütün cehl-i mürekkep halleri bu kadar masum, basit ve zararsız değildir. Siz bir de, bilmediğinin farkında olmadan kurulan teorileri, biliyorum zannedenin iddiacılığını, “ben zaten biliyorum” diye zihnini başka fikir ve düşüncelere kapatmış olmasını ve zalimce yapılan uygulamaları düşünün.

Cahilin hasedi

60. *Atarlar seng-i ta'rîzi dirah-t-i meyve-dâr üzre*
Lâedri

Hayırlı insanı sözle taşıyarak eleştirirler.

Bir hüner sahibi olmayanlar, hüner sahiplerini çekemez, onları her fırsatta eleştirir, halkın gözünden düşürmek isterler. İnsanlara faydalı olan insanlar sözle taşlanır. (Bu söz halk arasında, “Meyveli ağacı taşlarlar.” ifadesi ile meşhurdur.)

61. *Bî-zaban da olsa bellidir kâmil*
Kendinden gayriyi beğenmez câhil
Levni

Kâmil insan dilsiz bile olsa bellidir, (o alçakgönüllüdür, herkesi kendinden üstün tutar); câhil de kendisinden başkasını beğenmez. (Cahilliğin alametlerinden biri kendinden başkasını beğenmemektir.)

Bir cümle ile kâmil, cahil tanımı: Kâmil kendisini başkasından aşağı görür, cahil kendinden başkasını beğenmez. İkisini birden bir cümle ile daha tarif edelim: Cahil her şeyi bilir, kâmil veya âlimin bildiği bir tek şey vardır, o da hiçbir şey bilmediğidir.

62. *Ehl-i ilme bu nükte rûşendir
Kişi bilmediğine düşmendir
Lâedri*

İlim sahibi olanlar, insanların bilmediklerine düşman olduklarını bilirler.

63. *Erbâb-ı kemâli çekemez nâkıs olanlar
Rencide olur dâde-i huffaş ziyâdan
Ziya Paşa*

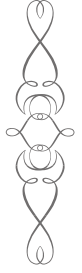
Yarasanın gözleri nasıl ışıktan rahatsız olursa; cahil kimseler de olgun, bilgili insanlardan aynı şekilde rahatsız olurlar, onları çekemezler.

Kendi ahlaki gelişmelerini tamamlayamayanlar, kâmil insanları çekemezler; (böyleleri karanlığa mahkûm oldukları için) yarasalar gibi gün ışığı ile barışık değiller. Olgun insan çevresine ışık saçar, cahiller ise ışıktan rahatsız olurlar.

64. *Ey Fuzûlî daima devran muhaliftir sana,
Galiba Erbâb-ı istidâdı devran istemez!
Fuzûlî*

Ey Fuzûlî, zamanın ileri gelenleri sürekli muhaliftirler sana; (çünkü) öyle anlaşılıyor ki, (onlar) kabiliyeti olanları (kendilerine rakip görür) sevmezler.

65. *Kişinin olsa gün gibi kemâli
Olur her gün hasûdun paymâli
Cafer Ayanî Bey*

Kâmil kişinin olgunluğu gün gibi ortada olsa bile; hasetçinin (dilinden kurtulamaz) her gün ayağının altında çiğnenir.

66. *Ni'metine kimsenin etme hased
Kâdir isen kıl hased bâbını sed
Azmî*

Kimsenin elinde olanlarda (malında, kazancında) gözün olmasın; (başkalarına haset edecek yerde) elinden geliyorsa haset kapısını kapat.

Nâdân ile sohbet

67. *Bana bu güç gelür ammâ hakikatde adâletdür
Niçün hârlık edüp medh eyledüm bir böyle nâdânı
Nefî*

İtirafı bana güç gelse de adalet için söylemem gerek; nasıl olur da düşüncesizlik edip böyle bir cahili övdüm. Şair, bir cahili övmüş olmaktan pişmanlık duyuyor. Aslında çoğumuz böyle durumlar yaşamıyor muyuz? Şair gibi pişmanlık duymamak için gördüğümüz insanları tanımadan, demeden haklarında karar vermemeyi, hele onları övmemeyi öğrenmek gerekir.

68. *Nâdân ile sohbet etmek güçtür bilene
Çünkü nâdân ne gelirse söyler diline
Lâedri*

Câhille, bilmezle sohbet etmek güçtür; çünkü câhil aklına gelen her şeyi, her an söyler. (Cahil, bildiği, bilmediği her şeyi bildiğini sanır. Siz, onun söylediği bir şeyi düzeltelim derken, o yeni bir yanlış ortaya atar.)

69. *Nâdânlar eder sohbet-i nâdânla telezzüz
Dîvânelerin hemdemi dîvâne gerekdir
Ziya Paşa*

Ancak câhil olan câhille sohbetten lezzet alır; Hak âşıkları ile muhabbet edebilecek olan, yine Hak âşıklarıdır.

70. *Sohbet-i bâ nâdân alâmet-i nâdânîst
Şeyh Sadî*

Câhillerle sohbet etmek, câhillik alâmetidir.

71. *Zeban olsa teninde her ser-i mûyun mücâb olmaz
Sükût etmek gibi âlemde nâdâna cevâb olmaz
Şefî*

Senin tenindeki her kıl ucu bir dil olup yalvarsa duan kabul olmaz; âlemde câhilin dediğine karşılık susmaktan daha iyi cevap olmaz.

“**Sükût etmek gibi âlemde nâdâna cevâb olmaz.**” Kulaklara küpe olması gereken, altın değerinde bir söz. Bu dünyada, câhile verilebilecek en güzel cevap, onun söylediklerine karşılık sessiz kalmaktır. Onun için sakın cahile cevap yetiştireceğim diye çırpınma.

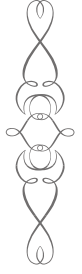
72. *Tahammül eylemeden gayrı vaz'-ı nâdâna
Kitâb-ı fenn-i hıredde 'ilâcımız yokdur
Nâbî*

Akıl kitabımızda, cahillerin yaptıklarına tahammül etmekten başka ilacımız yoktur. (Akıllılara tek tavsiyemiz, cahillerin yaptıklarına tahammül göstermeleridir.)

Taklitte olmak

73. *Çalışsa bin sene bülbül gibi karga fasîh olmaz,
Balonla asümana çıksa bir âdem mesih olmaz
Şair Eşref*

(Nasıl ki) karga bin sene çalışsa bile bülbül gibi düzgün ve güzel ötemez; (aynı şekilde) bir insan balonla göklere çıkmakla İsa (Mesih) olamaz.

Her yaratılışın ve yaratılmışın bir tabiatı vardır. Eşyanın yaratılıştan gelen özellikleri bir miktar değiştirilebilse de, hiçbir şey kendi tabiatından çıkıp başka bir şeye dönüşmez, dönüşecek kadar tabiatını (doğasını) değiştiremez. Bazen, bir insan veya eşyada beklenmedik bir değişiklik "aslına rücu etme" ile asıl tabiatına geri döner.

74. *Eylesen tutiye talim-i eday-ı kelimat*
Sözü insan olur amma özü insan olmaz
Lâedri

Papağanı, söylenenleri tekrar etmekte eğitsen bile; kelimeleri insan gibi söyleyebilir ama ne söylediğini bilmez.

Yaratılışın aslından bihaber olan kimse, eşyanın şekli hakkında bilgi sahibi olup konuşma kabiliyeti kazanabilir ama özüne vakıf olamaz, bilemez.

75. *Eyvah bu bâzîçede bizler yine yandık*
Zîrâ ki ziyân ortada bilmem ne kazandık
Ziya Paşa

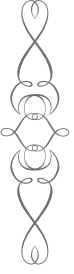
Eyvah, (biz, bir kere daha) bu dünyayı bir oyun bahçesi zannedip aldandık; ne kazandığımızı iddia edebiliriz ki, çünkü zıyanımız açıkça görünüyor.

Burada "ziyanda olmayı" taklitçilikle açıklayan Y. Doç. Dr. Aytaş şunları söylüyor:

"Eyvah bu oyunda yenileşelim, ilerleyelim derken taklitçilik çıkmazına düşmekle bizler yine yandık. Çünkü uğradığımız zarar ortada, kârımız ne oldu." (Bkz: Aytaş; Yeni Türk Edebiyatına Giriş Ders Notları, 57)

76. *Tahkîk bu kim hep işiniz zerk u riyâdır*
Taklîddesiz tâ'atınız cümle hebâdır
Rûhi-i Bağdâdî

Doğrusu şu ki, sizin işiniz gücünüz hep yalan ve ikiyüzlülüktür; siz taklit ve gösterişle meşgulsünüz (onun için) ibâdetiniz de boşunadır. (Siz hakikat âleminde değil, taklit işindediniz. İbadetinizi bile bilerek, inanarak değil, başkalarını taklit ederek -veya gösteriş olsun diye- yapıyorsunuz.)

Kehanetle bilmek

77. *Müstakbele şimdi hükmolunmaz
Gaipteki cifr ile bulunmaz
Ziya Paşa*

Gelecekte olacağı şimdiden hükmolunamaz; ortada olmayan (şey) sihirle, büyü ile, müneccimlikle bilinemez. Veya şöyle de denebilir: Ortada delil yokken, sihirle, kerametle bir şeyin gelecekte meydana geleceği ileri sürülemez.

Sihir ve müneccimlik yoluyla bilmekle, bilimsel araştırma yoluyla öğrenmeyi birbirinden ayırmak gerekir. İlme dayanan gelecek tahminleri ile gelecek hakkında kehanette bulunmak aynı şey değildir. Su dolu tase bakıp yarın yağmur yağacağını söylemekle, meteorolojik verilere dayanarak hava tahmin raporu vermek arasındaki farkta olduğu gibi...

78. *Yıldız arayup gökde nice turfa müneccim
Gaflet ile görmez kuyuyu reh-güzerinde
Ziya Paşa*

Bugün yeryüzünde, önlerinde olanı görmekten aciz olanlar; göklerden geleceği okuduklarını zannederek yanılırlar.

(Bu beyit hakkında; Ünlü Beyitler bölümünde, ilk mısraya göre alfabetik sırada, açıklama bulunmaktadır.)

